

NEZÁVISLÍ A KOMUNÁLNÍ POLITICKÁ SCÉNA – PŘÍPADOVÁ STUDIE NOVÉHO MĚSTA NAD METUJÍ

THE INDEPENDENTS AND MUNICIPAL POLITICS – THE CASE STUDY OF NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

Jan Čopík, Radek Kopřiva

Anotace:

Příspěvek se zabývá rolí nezávislých v politickém procesu na komunální úrovni. Formou případové studie menšího města je rozebráno jednak působení nezávislých v rámci místních sdružení nezávislých kandidátů jednak na kandidátkách parlamentních politických stran.

Klíčová slova:

Obec, zastupitelstvo, volby, politická strana.

Abstract:

The contribution deals with role of the independents in political process at municipal level. Role of independents is analysed on example of a smaller town. Independents participate in local election on the own list or on ticket of parliamentarians' political parties.

Keywords:

Municipality, local authorities, election, political party

ÚVOD

Není pochyb o významné roli nezávislých kandidátů na komunální úrovni politického rozhodování. Kupříkladu v posledních volbách do zastupitelstev obcí v listopadu 2002 získali kandidáti bez politické příslušnosti 50 994 z celkového počtu 62 494 rozdělovaných mandátů. To znamená přes 81 %. Nezávislí se v komunální politice uplatňují nejen samostatně či v rámci různých sdružení nezávislých kandidátů, ale rovněž na kandidátkách velkých politických stran.

CÍL A METODIKA

Cílem příspěvku je stanovit a ověřit hypotézy působení nezávislých v komunální politice. Hypotézy budou ověřovány metodou případové studie na úrovni deseti tisícového města. Vedlejším cílem příspěvku je připravit vhodný materiál pro využití v rámci výuky předmětů Politologie venkovského prostoru a Politický život v regionech a obcích oboru Veřejná správa a regionální rozvoj na České zemědělské univerzitě (manuál pro vypracovávání studentských seminárních prací).

Stanovili jsme následující tři hypotézy o roli nezávislých v komunální politice:

První hypotéza: Kandidující politická uskupení chtějí zlepšit svůj image a tudíž i volební výsledek nabídkou míst na svých kandidátkách nezávislým, místně známým osobnostem.

Vedoucí představitelé těchto stran počítají s jistými mandáty navíc, které jim přinese všeobecná známost těchto osob v obcích. Jedná se zejména o lékaře, veterináře, autobusové dopravce atd.

Druhá hypotéza: Politické strany se v reakci na uplatňovaný volební systém snaží doplnit své kandidátky na maximální počet a proto nabízejí kandidaturu nezávislým.

Volební systém v České republice znevýhodňuje jednotlivé kandidáty a malé formace pokud nenaplní celé kandidátky (kandiduje např. jen 6 kandidátů do 21 členného zastupitelstva). Taková volební strana může i od svých „skalních“ příznivců obdržet maximálně 6 hlasů, což ji v konečném sčítání oslabuje.¹

Třetí hypotéza: Politické strany vedou ke kandidatuře nezávislých taktické důvody.

Politické formace předpokládají, že s nezávislými na předních místech své kandidátky budou mít výhodnější postavení ve volbách a vyjednávací pozici po volbách (složení rady, volba starosty atp.) Jedná se zejména o strany s jistým zatížením z minulých období. Jako příklad se dá uvést Komunistická strana Čech a Moravy, v menší míře možná ještě Občanská demokratická strana. V každé obci se však může jednat o jiný subjekt.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Základní socioekonomická charakteristika Nového Města nad Metují

Nové Město nad Metují je administrativně součástí okresu Náchod a Královéhradeckého kraje. Podle sčítání lidu k 1. březnu 2001 má město 10 102 obyvatel. V rámci reformy veřejné správy se město od 1. ledna 2003 stalo obcí s rozšířenou působností. Jeho spádová oblast je vymezena dvanácti obcemi. Nové Město a tyto obce mají dohromady asi 15 tisíc obyvatel.

Před rokem 1989 byla většina ekonomicky aktivního obyvatelstva města zaměstnána ve velkých průmyslových podnicích. Po převratu prakticky všechny prošly složitým vývojem a nezbytnou redukcí stavu zaměstnanců. V případě Nového Města nad Metují však pokles zaměstnanosti v tradičních subjektech, na rozdíl od některých jiných regionů bývalého Československa, nahradilo poměrně velké množství menších a středních podniků. To se odráží v relativně nízké míře nezaměstnanosti, která v prosinci 2003 činila 6,2 %. Ve stejném období dosahovala míra nezaměstnanosti v okrese Náchod 7,6 % a v celé České republice 10,3 %. Relativně nízkou míru nezaměstnanosti v porovnání s hodnotami okresu a ČR dosahovalo město po celé období od politického převratu.² Na rozdíl od míry nezaměstnanosti dosahují dlouhodobě výdělky v okrese Náchod a v Novém Městě nad Metují v celorepublikovém srovnání spíše podprůměrných hodnot. Průměrná mzda v okrese Náchod za rok 2001 činila 12 388 Kč oproti 14 635 Kč v celém národním hospodářství. Průměrná mzda vyplácená v roce 2002 největším novoměstským zaměstnavatelem akciovou společností STAVOSTROJ (zaměstnává přes 12 % ekonomicky aktivních obyvatel města) dosahovala 14 451 Kč v porovnání s 15 407 Kč průměrné celostátní mzdy v oboru výroby strojů a zařízení, což je převažující obor činnosti a.s. STAVOSTROJ.³

Nové Město nad Metují se rovněž vyznačuje relativně dobrou dopravní obslužností, dostatkem sportovních a kulturních zařízení a dobrým životním prostředím.

Základní politická charakteristika Nového Města nad Metují

Před listopadem roku 1989 působily v Novém Městě nad Metují pouze dvě politické strany – Komunistická strana Československa a Československá strana lidová. Po značných proměnách stranické struktury se počet politických uskupení ustálil na sedmi. Nejvlivnější stranou ve městě je Občanská demokratická strana. Její členové, případně nezávislí kandidáti stranou nominovaní, tvoří od roku 1990 nejpočetnější skupinu jak v městském zastupitelstvu, tak v radě města. ODS rovněž od roku 1990 nominuje starostu města. Tím byl v letech 1990 až 2002 nezávislý kandidát zvolený na kandidátce strany a od roku 2002 zastává tento úřad předseda ODS v Novém Městě. Strana má 12 členů. Křesťanská a demokratická unie –

¹ Viz např. Čmejrek, J. Bubeníček, V. Luhanová, M: *Politika v regionálním rozvoji – Úvod do studia*. Praha: ČZU, 2004, s. 119 – 132. Nebo Outlý, J. Volby do zastupitelstev – vývoj a souvislosti. In. *Politologická revue* č. 2/2003, s. 17 – 44.

² Viz. Zpráva o situaci na trhu práce okresu Náchod za rok 2003 - <http://na.uradprace.cz/Stat/zprava2003.pdf>.

³ Viz. Český statistický úřad - www.czso.cz, výroční zpráva a.s. STAVOSTROJ za rok 2002.

Československá strana lidová v Novém Městě působila již před rokem 1989 v rámci tzv. Národní fronty. Od toho se odvíjí relativně vysoký počet členů, který se dlouhodobě pohybuje kolem 70 až 75 osob. Nezávislý kandidát nominovaný KDU – ČSL je od roku 1994 místostarostou. Česká strana sociálně demokratická má zhruba 17 členů. Její vliv však není nijak velký. Má sice v zastupitelstvu tři zástupce, ani jeden z nich však není členem strany a jejich komunikace s městským vedením ČSSD není ideální. Nejpočetnější členskou základnou disponuje Komunistická strana Čech a Moravy. Dosahuje zhruba 90 členů a je podobně jako u KDU – ČSL pozůstatkem bývalého působení v Národní frontě. Strana programově kandiduje na předních místech do zastupitelstva nestraníky. KSČM prozatím není pro ostatní strany přijatelným „koaličním partnerem“ při vytváření městské rady. Měřeno počtem členů je nejmenší z novoměstských stran Unie svobody – Demokratická unie. K té se hlásí pouze tři členové. Její vliv na novoměstské záležitosti je však nezanedbatelný a ve volebním období 2002 – 2006 má např. zastoupení v městské radě. Ve městě rovněž působí Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (resp. Republikáni Miroslava Sládka). Ještě v roce 2000 udávala zhruba 15 členů. Po názorových rozepřích je však činnost strany utlumená a neúčastnila se ani voleb do městského zastupitelstva v roce 2002. Posledním politickým subjektem v Novém Městě je místní Sdružení nezávislých kandidátů. Jeho personální složení se mění prakticky před každými volbami a spolu s ním se mění rovněž cíle uskupení. V období před volbami 1998 i 2002 se kandidáti SNK poměrně ostře vymezovali proti stávajícímu vedení radnice. Mimo volebního období 1998 – 2002 nedosáhlo významnějšího volebního úspěchu.

Tabulka: Výsledky voleb do městského zastupitelstva v Novém Městě nad Metují

Strana	1994		1998		2002	
	Celkem mandátů	Z toho bez politické příslušnosti	Celkem mandátů	Z toho bez politické příslušnosti	Celkem mandátů	Z toho bez politické příslušnosti
ODS	9	5	7	5	8	5
US	-				3	2
KDU – ČSL	4	4	3	3	3	2
ČSSD	1	1	3	2	3	3
KSČM	2	2	2	2	2	2
Místní SNK	2	2	6	6	2	2
KDS	1	1	-	-	-	-
ODA	1	1	-	-	-	-
DEU	1	1	-	-	-	-
SPR – RSC, SDČR	0	0	0	0	-	-
Celkem	21	17	21	18	21	16

Pozn.: v roce 1998 kandidovala předvolební koalice ODS s US.

Zdroj: www.volby.cz

Jak ukazují volební výsledky nejvýznamnější postavení v Novém Městě nad Metují zaujímá Občanská demokratická strana, která zvítězila ve všech volbách do městského zastupitelstva (mimo roku 1990, kdy ještě existovalo Občanské fórum). Nepřetržitě od roku 1990 rovněž nominuje starostu města. Hegemonie ODS je rovněž patrná ze složení rady města. Tu tvoří ve volebním období 2002 – 2006 pět zastupitelů za ODS a po jednom za KDU – ČSL (místostarosta) a US – DEU.

Na vysoké volební výsledky pravicových stran ve městě mají mimo jiné vliv rovněž historické, socioekonomické (strukturální) a kontextuální (geografické) faktory. V období první československé republiky měly nejvýznamnější zastoupení v obecním zastupitelstvu Československá národní demokracie a Československá živnostensko – obchodnická strana. Rovněž v posledních volbách před komunistickým převratem v roce 1946 byla KSČ v Novém

Městě poražena Československou stranou socialistickou.⁴

Ověření jednotlivých hypotéz

První hypotéza tvrdila, že kandidující politická uskupení chtějí zlepšit svůj volební výsledek nabídkou míst na svých kandidátkách nezávislým, místně známým osobnostem. Situace v Novém Městě nad Metují tuto hypotézu potvrzuje. Zvláště v roce 2002 se mezi některými stranami strhla jakási „bitva“ zejména o lékaře, kterým byla nabízena místa na kandidátce. Vedoucí představitelé těchto stran počítali s jistými mandáty navíc, které jim přinese všeobecná známost těchto osob. Výsledky však většinou dopadly tak, že tito známí lidé své mandáty získali díky preferenčním hlasům, ale kandidátka jako celek získala podobný, nebo jen o málo větší, počet hlasů jako v roce 1998. „Přeskákání“ tak mnohdy byli samotní vedoucí představitelé dotyčných uskupení. Tuto situaci ilustruje například výsledek ČSSD, která obdržela stejně jako v roce 1998 tři mandáty.

Tabulka: Volební výsledek kandidátů ČSSD ve volbách v roce 2002

Kandidát	Politická příslušnost	Získané hlasy	Mandát	Poznámka
1. Irena Voříšková	ČSSD	719	ne	Předsedkyně městské organizace ČSSD
2. Petr Fanta	bezpartijní	746	ne	Kandidát strany na starostu
5. Zdeňka Pfeiferová	bezpartijní	786	ano	Vedoucí městské knihovny
12. Václav Hanka	bezpartijní	1 357	ano	Závodní lékař v a.s. STAVOSTROJ
18. Česlav Všeticka	bezpartijní	888	ano	Autobusový dopravce

Zdroj: www.volby.cz, poznatky autora.

Politickou stranu tak v zastupitelstvu zastupuje několik „nezávislých“ kandidátů s poměrně volným vztahem k ní a členové zůstali mimo. Další aspekt podobného složení zastupitelstva je možné pozorovat z hlediska funkčnosti. Do nejvyššího orgánu obce se za rozhodujícího přispění preferenčních hlasů voličů dostanou známé osoby v obci (lékaři, veterináři ...). Tito lidé však mají většinou náročná povolání a přese všechnu snahu se mnohdy nemohou práci v zastupitelstvu věnovat úplně naplno. Na druhou stranu nepostoupí lidé, kteří by měli větší možnost se této činnosti věnovat (čerství starobní důchodci atp.).

Podle druhé hypotézy se politické strany snaží doplnit své kandidátky na maximální počet a proto nabízejí kandidaturu nezávislým. Rovněž tato hypotéza se v Novém Městě nad Metují potvrzuje. Do posledních voleb městského zastupitelstva v roce 2002 vstupovalo všech šest kandidujících subjektů s maximálním počtem kandidátů, tj. 21 lidmi. Protože počet členů většiny politických uskupení ve městě nedosahuje tohoto počtu je účast nezávislých nezbytná.

Třetí hypotéza předpokládala, že politické strany jsou ke kandidátce nezávislých vedeny taktickými důvody. Na rozdíl od první hypotézy počítá s tím, že se nezávislí budou vyskytovat na předních místech kandidátky. Výhodnější postavení ve volbách si od tohoto postupu slibuje zejména KSČM, která upřednostňuje, aby do zastupitelstva na volitelných místech kandidovali spíše mladší kandidáti a nejlépe nestraníci. Vedení strany předpokládá, že tito kandidáti (zastupitelé) nebudou tolik napadnutelní jako členové KSČM. Nezávislost některých zastupitelů se v některých případech může jevit jako výhoda při povolebních jednáních. Starostou města byl až do roku 2002 nezávislí politik zvolený za ODS (Pavel Vašina) a místostarostou je od roku 1994 další nezávislý zvolený za KDU – ČSL (Karel

⁴ Viz. ČOPÍK, J. *Politické subjekty a jejich vztahy v Novém Městě nad Metují*. Praha, 2002. Diplomová práce na Provozně ekonomické fakultě ČZU Praha na katedře humanitních věd. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Čmejrek. Nebo *Kronika Nového Města nad Metují*.

Nývlt). Zejména v případě ODS byla však tato situace způsobena spíše nezájmem členů strany o nejvyšší úřad ve městě.

ZÁVĚRY

Výzkum si stanovil tři hypotézy. První tvrdila, že se politické subjekty snaží zlepšit svůj image a volební výsledky nabídkou míst na svých kandidátkách nezávislým, místně známým osobnostem. Podle druhé se politické strany snaží doplnit své kandidátky do voleb na maximální počet a třetí hypotéza tvrdila, že politické strany kandidují nezávislé z taktických důvodů. Výzkum potvrdil první dvě hypotézy. Třetí hypotéza o výhodnějším postavení nezávislých kandidátů v povolebním vyjednávání se potvrdila pouze z části. ODS v roce 2002 prokázala, že je schopna do nejvyšší funkce ve městě prosadit nejenom bezpartijního kandidáta, ale rovněž svého dlouholetého předsedu.

Hypotézy byly ověřovány na relativně malém regionu desetitisícového města, nedají se tedy beze zbytku přenášet na jiné regiony případně větší celky. Komunální politická scéna je rovněž velmi rozmanitá. Pro účely studentských prací se však jeví forma případových studií jako vhodná.

Poznámka: příspěvek byl zpracován v rámci řešení vnitřního grantu PEF Manuál ke komunitním studiím.

Literatura:

Balík, S. (ED.) *Komunální volby v České republice v roce 2002*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2003.

Čmejrek, J. Bubeníček, V. Luhanová, M: *Politika v regionálním rozvoji – Úvod do studia*. Praha: ČZU, 2004.

Čopík, J. *Politické subjekty a jejich vztahy v Novém Městě nad Metují*. Praha, 2002. Diplomová práce na Provozně ekonomické fakultě ČZU Praha na katedře humanitních věd. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Čmejrek.

Hudák, J. Jüptner, P. Svoboda, J. (ED.) *Komunální politické systémy*. Praha: FF UK, 2003.

Synek, M. Sedláčková, H. Svobodová, I. *Jak psát diplomové a jiné písemné práce*. Praha: VŠE, 2000.

Škaloud, J. *Metodologie politické vědy*. Praha: VŠE, 2000, s. 8 – 19.

Kontaktní adresa autora:

Česká zemědělská univerzita v Praze, Katedra humanitních věd

Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 - Suchbátka

jancopik@post.cz, MEDZUN@email.cz